

Іван Монолатій

Pro imperio: галицькі поляки як суб'єкт і об'єкт міжетнічних взаємин в дуалістичній монархії

Діяльність суб'єктів західноукраїнської етнополітичної сфери, міжетнічні процеси та міжетнічні відносини роблять їх одними із важливих напрямів наукового вивчення структури інтераціоналізму етнонаціональних спільнот. Останні були факторами, які безпосередньо впливали на політичні процеси на імперському і постімперському просторі Габсбургів.

Сьогодні етностатистичні та імперіологи в Європі, Америці та Японії порівнюють колишню пануючу монархію Габсбургів з сучасними гомогенними національними, а також політико-територіальними спільнотами Центрально-Східної Європи і представляють першу як позитивну модель наднаціональної організації. Національні держави, які були створені в цій частині континенту після Великої війни 1914-1918 рр., більше не сприймаються як єдиноможливий тип політичного існування людських спільнот. Американський історик Марк фон Гаген пояснює цим пробудження ностальгії за деякими багатонаціональними династичними імперіями, які могли краще, ніж сучасні держави, регулювати міжетнічні відносини. У першу чергу він має на увазі Дунайську монархію, яка проіснувала до 1918 р. [1]. Зокрема, йдеться про спадщину цієї імперії в національному питанні. Її підґрунтя – багатоманітна активність населення монархії як індивідів, і як членів соціальних і етнонаціональних спільнот, членів того, що прийнято тепер називати громадянським суспільством [2]. **Цей часово-історичний період можна умовно окреслити як біполярний макросвіт – з однієї сторони, лояльності до імперії, а з іншої – етнічного відродження упосліджених етнонаціональних спільнот і подальшого творення самостійних держав.**

За Модерної доби в Галичині спостерігалася певна динаміка взаємовідносин між основними етнічними спільнотами – українцями, поляками, жидами і німцями. У середині контактних зон активізувалися процеси, які призвели до утворення нових міжетнічних об'єднань, відбулося переструктурування в системі міжетнічних взаємин. Процеси модернізації тут йшли повільно; суспільство зберігало риси традиціоналізму й архаїчності, а міжетнічні взаємини характеризувалися тяглістю і відносною стійкістю, оскільки

були зумовлені успадкованою від передніх поколінь системою взаємодії етнічних груп, в якій кожен етнічний елемент займав свою нішу і виконував певні функції.

Не можна недооцінювати й такого фактору, як «спадщина минулого»: впродовж Пізнього Середньовіччя і Модерної доби в Галичині етнічні протиріччя між українцями, жидами, поляками і німцями визначали етнопсихологічний клімат, хоча і носили латентний характер. Зокрема, фаворитизм польської групи провокував приховану роздратованість дискримінованих етнічних спільнот, зокрема українців та жидів. Разом з тим існував такий «стримуючий» фактор, як традиції міжетнічних взаємин. Місцеві українці, поляки, жиди і німці нагромадили багаторічний досвід спільного мирного проживання, який ґрунтувався на історично складених звичаях і традиціях. З однієї сторони, між етнічними спільнотами існувала певна дистанція, зумовлена взаємними стереотипами, різномірністю політичних культур, конфесійної приналежності і мови. З іншого боку, між етнічними спільнотами відбувалася постійна взаємодія, яка базувалася на домінуванні тієї чи іншої групи у певних ділянках життєдіяльності, що зумовлювало необхідність підтримання стабільних міжетнічних відносин. Модифікація західноукраїнського суспільства в середині ХІХ – на початку ХХ ст. не призвела до повного зникнення попередніх традицій, а система міжетнічних взаємин зберігала певну стійкість.

Імперська політика Відня щодо етнічних груп слугувала каталізатором розвитку міжетнічних взаємин. Значну роль у зростанні міжетнічного протистояння відігравали станові, соціальні, професійні та конфесійні відмінності. Історично склалося так, що соціальна структура західноукраїнського суспільства значною мірою співпадала з етнічною структурою населення.

Впродовж досліджуваного історичного часу відбувалися значні кількісні та якісні зміни етнічного складу населення. Західноукраїнський регіон став зоною масових міграцій із Заходу на Схід і зі Сходу на Захід континенту. Переміщення населення були як стихійними, так й ініційованими органами державної влади. До цього необхідно додати і внутрішню міграцію – переважно з сільської місцевості в міста і містечка регіону. Зміна суспільно-політичного режиму в західноукраїнському регіоні привела до руйнування існуючої до того часу і створення нової соціальної та етнічної ієрархії.

Для західноукраїнського регіону в період розборів Речі Посполитої і становлення імперії Габсбургів, а відтак –

утворення Австро-Угорщини фронт міжетнічного протистояння проходив в іншій площині. Титульне населення – українці – були досить пасивною спільнотою з відносно низьким рівнем етнополітичної свідомості. До середини XIX ст. основний конфлікт складався між двома меншинами – поляками та австрійськими німцями. Вчорашня регіональна еліта – польська група – не витримала такого собі культурного шоку, який відчувала не стільки від падіння свого статусу, скільки від зростання престижності німецько(мовно)ї групи. Посттравматичний стрес польської діаспори від втрати державності та впливів у суспільстві регіону привів до зростання етномобілізаційних процесів у середовищі поляків і незворотно сприяв зниженню адекватності прийняття решти етнічних спільнот (українців, німців, жидів), збільшенню психо-культурної дистанції. Протистояння «поляки – українці і жиди» поглибилося на другому етапі міжетнічної боротьби за нове місце в суспільній структурі. На міжетнічні взаємини суттєвий вплив мала й та обставина, якими кадрами за національною ознакою був складений на усіх рівнях апарат управління. Це слугувало орієнтиром у питанні про лідерів і аутсайдерів серед етнічних спільнот, визначало суспільний статус, певною мірою «престиж» кожної національності.

Австрійський режим на початках свого урядування в західноукраїнському регіоні ліквідував монополію поляків у сфері місцевого управління, а до складу апарату самоврядування ввів представників інших етнічних груп – австрійських німців, чехів, почасти жидів – розширивши тим самим контактну зону, створивши можливості для зміни характеру міжетнічних взаємовідносин. Однак, вже згодом, після 1867 р. і включно до 1918 р., за умов фактичного домінування в регіоні, польські чиновники знову відновили своє монопольне становище в органах крайової влади і місцевого самоврядування. Переважання представників однієї етнічної групи у владних структурах незворотно призводило до зростання відчуженості між «високостатусними» і «низькостатусними» групами.

Відомо, що загальний стан етнополітичних відносин визначається характером і ступенем протиріч між етнічними суб'єктами, гостротою відносин між ними, сумісністю або несумісністю їхніх інтересів. Стан етнополітичного простору великою мірою залежить від характеру його структури та якості системних зв'язків усередині нього. Суттєвий чинник розвитку етнополітичної ситуації – ступінь змобілізованості суб'єктів міжетнічних відносин, їхня готовність до політичної активності, зокрема до протестних і конфліктних дій. Даний чинник прямо пов'язаний із згуртованістю етногрупи, а остання значною мірою залежить від характеру

розселення тієї або іншої меншини: компактно поселені етногрупи є більш піддатливими до етнічної мобілізації, здійснюваної етнічними активістами, ніж дисперсні. Таким чином, стан етнополітичного простору визначається регіональними особливостями країни – як кількістю компактних поселень меншин, так і ступенем концентрації різних меншин у тих або інших регіонах [3].

Австро-Угорщина займала територію 676 тис. кв. км., а тогочасна чисельність населення (понад 51 млн. осіб) – ставила її на третє місце (після Російської імперії і Німецького Райху) в Європі початку ХХ ст. В ній проживало 12 млн. німців, 10 млн. угорців, 6,5 млн. чехів, 5 млн. поляків, понад 4 млн. українців, 3,5 млн. хорватів і сербів, понад 2 млн. румунів, 2 млн. словаків, понад 1 млн. словенців. Країна складалася з двох окремих держав, поділених кордоном по річці Лейті – Ціслейтанії (землі Австрійської корони) і Транслейтанії (землі Угорської корони), а також анексованої в 1908 р. Боснії й Герцеговини. В Ціслейтанії знаходилося королівство Галичини та Володимирії та герцогство Буковина, в котрих мешкали 3,7 млн. українців. У Транслейтанії проживало 470 тис. українців (в основному – на Закарпатті).

Підхід до національностей в Австро-Угорській дуалістичній імперії був пов'язаний із знаменитою ХІХ-ю статтею австрійської конституції. Основний закон широко декларував загальні демократичні права громадян імперії: рівність перед законом, недоторканість приватної власності, свободу совісти, слова, друку, зборів, створення політичних і громадських об'єднань, право на освіту та вільний вибір професії, право на захист особистої свободи (ув'язнення особи дозволялося лише на підставі судового вироку). Конституція визнала рівноправність усіх народів держави і їх непорушне право зберігати і розвивати свою мову [4]. Однак ст. ХІХ про рівноправність народів та їх мов не отримала дальшого роз'яснення в законодавстві і трактувалася по-різному в залежності від політичної ситуації. Нації ж як такі не розглядалися як суб'єкти права, хоча передача права рішення в індивідуальних питаннях місцевим автономним органам влади на практиці визнавала нації саме такими. Окрім цього, багато рішень, заснованих на ХІХ-й ст., мали ненавмисно шкідливий ефект, оскільки відчужували нації одну від іншої та від ідеї єдиної держави. Результатом цього стала подальша етнізація австрійської політики, яку пізніше було перенесено в політичне життя держав-наступниць імперії Габсбургів [5].

Історія засвідчила, що імперська ідеологія Габсбургів була промовисто наднаціональною, але ґрунтувалася вона більше

на феодальних і династичних концепціях влади, аніж на сучасних ідеях інтернаціональної організації, яка базується на незалежницьких і автономних національних складових. Базовою характеристикою монархії була її династична імперська структура, а багатонаціональність – лише наслідком останньої. З одного боку, існувала офіційна доктрина Відня в національному питанні, що певною мірою сприяла мирному співіснуванню народів монархії протягом кількох десятиліть другої половини ХІХ – першого десятиліття ХХ ст. З іншого боку, серед неісторичних народів дуалістичної імперії руками центральної і місцевої влад «вироснув» етнічний націоналізм.

Штучне конструювання етнічної федерації в Австро-Угорщині призвело до того, що в його основу було покладено не історично-територіальний, а етнічний принцип в його етнонаціоналістичному трактуванні [6]. В умовах етнічної строкатости це виявилось міною уповільненої дії. Окрім того, етнічне обґрунтування проведених усередині Австро-Угорщини кордонів між і всередині провінцій було проблематичним.

За часів автономізму (1867-1914 рр.) такі межі конструювалися одночасно для двох або більше народів. Таким історичним прикладом є модель Галичини, стосовно якої проводилася відповідна імперська етнополітика Відня. Унаслідок цього, кожен з етносів західноукраїнського регіону в своїй поведінці не був і не міг бути вільним від історичної пам'яті, політичної культури, традиційної соціальної поведінки своїх етносів за межами краю.

На імперському просторі Габсбургів центральне і крайове законодавство визначало «правила гри» суб'єктів міжетнічної взаємодії, спрямовані на захист прав етнічних меншин. Воно й було засобом кореляції етнополітичної поведінки «чужих». Разом з тим, мінімізації міжетнічної напруги й суперечностей в західноукраїнському регіоні сприяв «загерметизований» у собі потенціал міжетнічного антагонізму. Головним критерієм Відня у сфері етнонаціональної політики тут виявилася нейтралізація сепаратизму етнічних меншин.

Австрійська Галичина відповідала поняттю «перехідного прикордоння» Ю. Хлебівчика (1980)*, оскільки саме тут поляки та українці були тісно пов'язані в культурному, релігійному та історичному плані і могли розуміти одне одного без перекладача [7]. Однак, незважаючи на це, крайові й місцеві органи державної виконавчої влади і самоврядування, правосуддя, управління освітою тощо

перебували в руках поляків, а фактично під контролем місцевої польської земельної аристократії. На 1910 р. населення Галичини (за віровизнанням) складала римо-католики (46,49%), греко-католики (42,13%), іудеї (10,86%), протестанти (0,48%), православні (0,03%), інші (0,01%) [8].

Витоки формування поліетнічності західноукраїнського регіону сягають ще часів середньовіччя і Нового часу, коли на ці землі були спрямовані добровільні і політичні міграційні хвилі. За певних обставин це були пошук пристанища екстериторіальних жидів й трудова еміграція німців. Етнічні суб'єкти Галичини помітно відрізнялися тим, що одні з них (зосібна, жиди) проживали здебільшого у містах і містечках, інші – в селах, де значна частина етнічної української більшості співіснувала з німецькими колоністами, польськими селянами й осадниками.

Населення Галичини складала дві більші спільноти, поляки та русини-українці (приблизно по 40-45% кожна), та жидівська меншість (приблизно 10-12%). У східній частині русино-українці становили виразну більшість – 65%, тоді як поляків було близько 20%, а жидів – приблизно 10%. Стосовно останніх, то у ХІХ ст. тут було сконцентровано 253 таких громади із відомих 559 в Австро-Угорщині. До них додавалися поселення німецьких колоністів (приблизно 2,5%) та поодинокі вірменські громади, асимільовані в ХІХ ст. місцевими поляками. До того ж, австрійські німці, представники нації-держави, в умовах Західної України де-факто були лише однією з етнічних меншин.

Міжетнічні суперечності найгостріше проявилися у містах і містечках регіону. Їх уособлювали умовні «паралельні світи» – ситуація, коли представники різних націй проживали на сусідніх вулицях, площах в одному місті, але у повсякденному побуті майже не контактували між собою, вели відмінне культурне, політичне, духовне та економічне життя. Ті ж нечисленні факти випадкових зіткнень інтересів породжували прояви ксенофобії. Таку ситуацію характеризують явища «потрійного Львова» (Львів – український, Львів – польський, Львів – жидівський); потрійних, а іноді «квартетних» чи «подвійних» Станиславова, Дрогобича, Тернополя, Коломиї, Ярослава, Яворова та ін. Однак, якщо ще на початку ХІХ ст. такий поділ на «паралельні світи» був безсумнівним, то вже в 1867-1914 рр., під впливом урбанізаційних процесів, поширення запізнілої модернізації в Галичині, він почав поволі зникати^б.

Складні і водночас глибинні демографічні процеси у Галичині у останній третині ХІХ – на початку ХХ ст.

створювали передумови для поглиблення соціальних та міжетнічних протиріч. Адже процеси націоналізації місцевих етнічних громад, неухильне набуття їх представниками національної самосвідомості, формування відмінних, а то й вороже налаштованих щодо інших етносів національних ідентичностей, бурхливо розгорнулися в Східній Європі на рубежі ХІХ–ХХ ст. Знаковою еволюцією були й зміни в етнополітичній поведінці етнічних спільнот на західноукраїнських землях протягом другої половини ХІХ – на початку ХХ ст. З одного боку, це – своєрідне споріднення з імперіями (у нашому випадку – Австро-Угорщиною), лояльність щодо них, та виникнення рухів упосліджених етнонаціональних спільнот з метою створення власних держав, з другого.

Стосовно ж політичної структуризації етнонаціональних спільнот в австрійській Галичині, то його усталенню сприяло поширення нового критерію ідентичності – результат еволюції її детермінантності від релігійної до етнічної. Звідси – й функціонування нового ідентиду, політизація свідомості, що й були передумовою формування етнічних рухів. Відбувалася й поступова зміна наголосів від домагань культурницького штибу до політичних, твердження про етнічну самобутність, подолання імперської політико-державницької ідентичності й перші ознаки ірредентизму.

Імперська влада більш охоче робила поступки у національному питанні консолідованим польським силам, ніж організаційно розпорошеним українцям. У 1861 р. Галичина отримала автономію з крайовим сеймом і крайовим урядом, але поляки мали в них переважну більшість. Від 1867 р. урядовою мовою в королівстві стала польська. Спроби поділу краю на українську і польську частини залишалися безуспішними. Польські організації не бажали ділитися територією. До того ж в рамках наданої Галичині автономії поляки перетворилися в групу, яка домінувала не тільки соціально, але і політично в цій етнічно-різномірній провінції [9].

Польські політичні еліти цієї провінції упродовж усього дуалістичного періоду були для Відня майже ідеальним партнером – вони завжди надавали перевагу компромісам і були готові на тимчасові поступки, тобто повністю відповідали Відню у стилі підходу до національних проблем. Однак внутрішньополітичні протиріччя з українцями та загроза адміністративного поділу провінції за етнічним принципом суттєво обмежували радикалізм польських вимог в адресу Відня. Поляки були змушені вибирати між жорсткою опозицією дуалізму і послідовним відстоюванням вимог федералізації імперії і пошуками компромісу в рамках

дуалістичної моделі. При тому, що федералістські настрої домінували серед галицьких поляків, вибір, не без внутрішньої боротьби, було зроблено на користь компромісу з Віднем [10].

Обмежений федералізм, встановлений «компромісною» згодою Габсбургів з польською аристократією в 1869 р., меншою мірою відтворював характер домовленостей 1867 р. з угорською олігархією. Угода давала польській еліті повний контроль над Галичиною і панування над українцями і жидами, які разом складали більшість населення провінції (43,7 і 11,8%) відповідно [11]. Подібно до Угорщини, польський істеблішмент зберігав своє панування і домінування польської мови за допомогою корумпованих виборчих практик та заборон в культурній політиці. Все це отримувало мовчазну підтримку Габсбургів в обмін на польську підтримку уряду в австрійському парламенті.

Як правило, з числа польських аристократів призначався галицький намісник, поляки очолювали повітові ради і староства. Куріальна і ступенева система виборів при високому майновому, віковому та іншому цензах фактично позбавляла виборчого права 9/10 населення краю, забезпечуючи повну перевагу польських землевласників у Галицькому крайовому сеймі, органах місцевого самоврядування, а до 1907 р. – і серед галицьких депутатів австрійського парламенту. Введення у 1907 р. загального виборчого права до австрійського парламенту не змінило ситуації кардинально, оскільки збереження політичного впливу поляків було забезпечене шляхом особливої «виборчої геометрії» – створення штучних нерівних і двомандатних округів. У результаті один депутат-поляк представляв у парламенті в середньому 51 тис. осіб населення, один українець – понад 100 тис. осіб, а з цілої галицької репрезентації (106 депутатських місць) українці теоретично і практично могли вибороти максимум 28 місць (26%) [12].

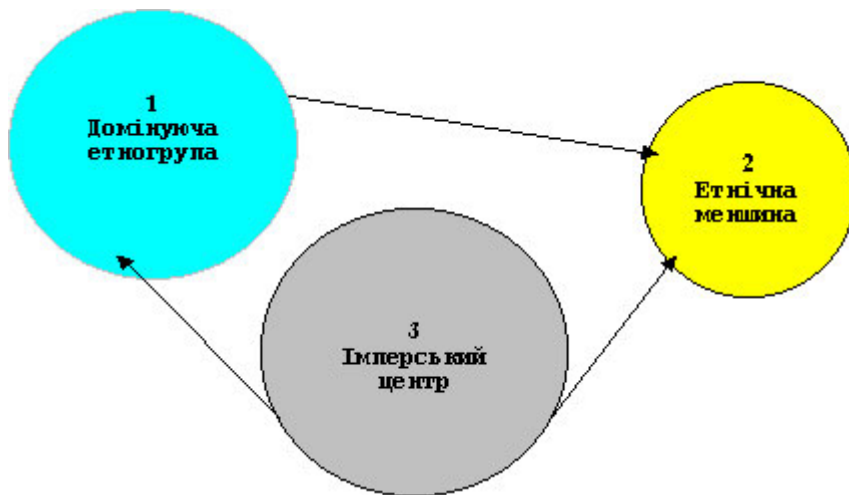
Відносини між імперським центром – Віднем і периферійними територіями, зокрема Галичиною, підтверджують тезу про те, що падіння імперії починається відразу ж після того, як імператор, з метою збереження цілісності держави, наділяє усі або деякі периферійні території більшим ступенем автономії від центру. Така стратегія невідворотно призводить до зростання регіональної ідентифікації підданих і зростання вимог протонаціоналістичних регіональних еліт, які спільними

зусиллями послаблюють центр, делегітимізують імперську ідеологію і прискорюють падіння імперії.

Оскільки до 1914 р. Відень переживав крах як імперський центр, політика імператора та його оточення не мала впливу в цілій імперії і навіть у Ціслейтанії. Влада перемістилася на периферію імперії, в нові націоналістичні політичні сили у нових центрах – Прагу, Краків, Загреб і Львів, які «дрейфували» від метрополії. Імператор та двір ставали все більше безпорадними перед цими силами, династична держава перетворювалася в абстракцію, а влада імператора ставала все більш символічною, аніж реальною.

Зрозуміти це дозволяє конфігурація конфлікту між домінуючою етнічною групою і меншиною в провінції дуалістичної імперії. Вона, як показує наведений нижче рисунок, робить примирення важкодосяжним. Учасників конфлікту, як правило, більше аніж два. Третім завжди виступає імперський центр. Він обмежує конфлікт і радикальність форм його вираження тією мірою, якою зберігає ефективний контроль над правопорядком у провінції. Однак центр сприймається як джерело небезпеки для домінуючої групи, яка прагне розширити свої повноваження. У свою чергу, етнічна меншина розглядає посилення домінуючої групи як загрозу і шукає арбітра. Домінуюча група дивиться на меншину, особливо якщо вона апелює до центру, як на «п'яту колону». Вимоги національної автономії та мовної рівноправності з боку меншини домінуюча група сприймає як загрозу територіальній цілісності «своєї» провінції, статус якої знаходиться на стадії змін із нез'ясованим, як правило, кінцем.

Рис. 1. Конфігурація конфлікту між домінуючою етнічною групою та меншиною в провінції дуалістичної імперії

Таким чином, Галичина може служити одним із прикладів загального правила, суть якого полягає у тому що етнічно різномірні провінції невідворотно перетворюються в арену етнічних конфліктів. Їх важко вирішувати у принципі, а ще й тоді, коли починається процес децентралізації і лібералізації дуалістичної імперії. **За умов формального дотримання прав етнічних спільнот дуалістичної імперії і офіційної толерантності Габсбургів проглядалися неприховані імперські амбіції «упокорення» національних прагнень упосліджених етнонаціональних спільнот, зокрема на українських етнічних територіях.**

Ліквідація контролю центральної влади після падіння Австро-Угорщини «відгукнулася» у Галичині етнічними зіткненнями і чистками як у 1918-1919 рр. (українсько-польська війна), так і в 1930 р. («пацифікація»), і 1939-1948 рр. (акції ОУН-УПА, польського збройного підпілля, Армії Крайової тощо).

Після падіння Австро-Угорщини у 1918 р., проголошення Західно-Української Народної Республіки і Другої Речіпосполитої, впродовж цілого міжвоєннн західноукраїнське суспільство було не лише етнічно структурованим, а й чітко марковане кордонами між етнонаціональними спільнотами. Не дивлячись на очевидну близькість між українцями і поляками (зокрема, конфесійну, хоча українці – греко-католики, а поляки – римо-католики; культурно-мовну – єдине слов'янське походження), різниці в соціальному статусі поляків і українців ЗУНР і Другої Речі Посполитої створювали напругу в міжетнічних взаєминах.

В умовах нестабільного економічного та суспільно-політичного життя в 1918–1920 рр. спілкування пересічних громадян, представників етнічних спільнот регіону з чільниками влади (австрійської імперської, української

революційної, польської окупаційної) викликало у масовій свідомості у більшій мірі негативні, аніж позитивні емоції. В умовах українсько-польського політичного протистояння і відновлення Речіпосполитої це сприяло відповідному домінуванню польської національної групи в бюрократичному апараті регіону, що, у свою чергу, зумовило накопичення деструктивної енергії, яка руйнувала традиції міжнаціональних відносин, закладених у попередній історичний період.

Однак, було б поспішним вважати, що поліетнічність західноукраїнського регіону сама по собі була фатальним чинником виникнення етнічних конфліктів.

1. Вэнк С. Династическая империя или многонациональное государство: размышления о наследии империи Габсбургов в национальном вопросе // Австро-Венгрия: опыт многонационального государства. / Отв. ред. Т.М. Исламов, А.И. Миллер. – М.: Институт славяноведения и балканистики РАН, 1995. – С. 5; Хаген М. фон. История России как история империи: перспективы федералистского подхода // Российская империя в зарубежной историографии. Работы последних лет: Антология. / Сост. П. Верт, П.С. Кабытов, А.И. Миллер. – М.: Новое издательство, 2005. – С. 18; Miller A. The Value and the Limits of a Comparative Approach to the History of Contiguous Empires on the European Periphery // Imperiology. From Empirical Knowledge to Discussing the Russian Empire. Ed. by Kimitaka Matsuzato. – Sapporo: Slavic Research Center, Hokkaido University, 2007. – P. 19.

2. Див.: Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VIII / H.Rumpler, P.Urbanitsch (Hrgs.). Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft. Teilband 1: Vereine, Parteien und Interessenverbände als Träger der politischen Partizipation. – Wien, 2006; Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VIII / H.Rumpler, P.Urbanitsch (Hrgs.). Politische Öffentlichkeit und Zivilgesellschaft. Teilband 2: Die Presse als Faktor der politischen Mobilisierung. – Wien, 2006.

3. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики. Монографія. – Львів; Літопис; Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – С. 26-27, 32.

4. Staatsgrundgesetz vom 21.December 1867, über die allgemeinen Rechte der Staatsbürger für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder // Reichs-Gesetz-Blatt für

das Kaiserthum Österreich. Jahrgang 1867. – Wien, 1867. – S. 395-396.

5. Kann R.A. Zur Problematik der Nationalitätenfrage in der Habsburgermonarchie 1848-1918 // Die Habsburgermonarchie 1848-1918 / A.Wandruszka, P.Urbanič (Hrsg.). – Bd. III: Die Völker des Reiches. – Wien, 1980. – S. 1309, 1331.

6. Monolatyj I. Etnopolityczne aspekty polityki narodowościowej Austro-Węgier w Galicji, 1867–1914 // Nowa Ukraina. – 2/2006. – Pod redakcją J.Mokłaka. – Krakow: wyd. Historia Iagellonica, 2006. – S. 12-13, 20; Буцєвицький В. Етнополітика Австро-Угорщини щодо Галичини // Мала енциклопедія етнодержавознавства. – К.: Довіра; Генеза, 1996. – С. 297.

7. Chłebowczyk J. On Small and Young Nations in Europe. – Warszawa, 1980. – S. 26.

8. Zamorski Kr. Informator statystyczny do dziejów społeczno-gospodarczych Galicji. – Kraków – Warszawa, 1989. – S. 70, 71.

9. Frasz Z. Galicja. – Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie, 2004. – S. 157, 170-171.

10. Миллер А. Галиция в системе австро-венгерского дуализма // Австро-Венгрия: опыт многонационального государства. – М., 1995. – С. 64-65; Див.: Механизмы формирования украинской и белорусской наций в российском и общеславянском контексте (дореволюционный период) // На путях становления украинской и белорусской наций: факторы, механизмы, соотнесения. Сб. научн. труд. / Отв. ред. Л.Е. Горизонтов. – М.: РАН, Институт славяноведения, 2005. – С. 103, 113, 147.

11. Вэнк С. Династическая империя или многонациональное государство: размышления о наследии империи Габсбургов в национальном вопросе // Австро-Венгрия: опыт многонационального государства. – М., 1995. – С. 17.

12. Жерноклеєв О.С. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890-1918 рр.). – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. – С. 63.

* Поняття «перехідного прикордоння» дослідник протиставляв «межівному прикордонню» – польсько-

німецькому, де культура, мова та інші фактори від самого початку різко віддаляли одну етнічну групу від другої.

